

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

عنوان پایان نامه:

جایگاه خلیج فارس در سیاست خارجی مصر (۱۹۸۰-۲۰۱۱)

استاد راهنما:

دکتر جعفری ولدانی

استاد مشاور:

دکتر طباطبایی

نگارش:

علی رضایی موید

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته مطالعات منطقه ای خاورمیانه و شمال آفریقا

خرداد ۹۱

تقدیر و احترام :

خدای را سپاس که توان یادگیری بخشید

خدایا

خوش به حال آنکه قلبش مال توست

حال و روزش هر نفس احوال توست

خوش به حال آنکه چشمانش تویی

آرزوهایش همه امال توست

سپاس و تشکر خود را از آقای دکتر جعفری ولدانی ابراز می دارم که با راهنمایی های ارزشمندشان توانستم این پایان نامه را با موفقیت به پایان برسانم.

همچنین از رحمت جناب آقای دکتر دکتر طباطبایی قدردانی می کنم که در پربارتر شدن این تحقیق مرا یاری رساندند.

تقدیم به :

پدرم

پدر، میخواهم با اشک هایم گلی پرورم به رنگ خون دل و به قامت هزاران دریغ و آه، و آهسته بیایم و بر مزارت گذارم ، پدر، در این روز ، اهم را بنگر و دریغم را شاهد باش. هنوز باور ندارم که تو رفته ای ، هنوز دست احساس تو را احساس می کنم که تو زنده ای هنوز محتاج دعایت هستیم.

مادرم

مادر، مادر، تو کتاب همیشه گشوده ایثاری. تو در مزرعه زندگی مان بذر سپیده و مهر می کاری. تو چون آسمان زلالی و چون باران بخشنده. مادر قامت تو قیامت عشق است. ای سرفرازترین سر و سایه گستر زندگی ام. در وصف تو، کلمات ناقص اند و واژگان محدود. ای خوب ترین، ای رئوف ترین سرچشمه مهربانی ها، ای ساکن کوی مهتاب، ای آب و آینه و آفتاب، نام بلندت جاودان و کتاب وجودت به شیرازه امن و امان خداوندی استوار و تلاش بی شائبه ات در بارگاه الهی پذیرفته باد.

سپاس حقیرانه من گرچه به اندازه وجود بی انتهایت نیست این ناچیز را بپذیر.

فصل اول

کلیات

- ۱- کلیات..... ۸
- ۱-۱- بیان مسئله..... ۸
- ۱-۲- سوال تحقیق..... ۱۰
- ۱-۳- فرضیه اصلی..... ۱۱
- ۱-۴- اهداف تحقیق..... ۱۱
- ۱-۵- سوابق تحقیق..... ۱۱
- ۱-۶- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح..... ۱۶
- ۱-۷- موانع و مشکلات احتمالی تحقیق..... ۱۷
- ۱-۸- سازماندهی تحقیق..... ۱۷

فصل دوم

مبانی نظری

- ۱- ماهیت و ریشه های نظریه تصمیم گیری..... ۱۸
- ۲- نظریه های تصمیم گیری..... ۱۹
- ۳- متغیرهای عمده تصمیم گیری..... ۲۴

- ۴- حوزه های تصمیم گیری..... ۲۵
- ۵- انواع تصمیم ها در سیاست خارجی..... ۲۶
- ۶- انواع مدل های تصمیم گیری..... ۲۸
- ۶-۱- مدل عقلایی تصمیم گیری در سیاست خارجی..... ۳۱
- ۶-۲- مدل روا نشناختی تصمیم گیری در سیاست خارجی..... ۳۲
- ۶-۳- مدل سیاسی تصمیم گیری در سیاست خارجی..... ۳۳
- ۶-۴- مدل سبک تصمیم گیری..... ۳۴
- ۷- عدم قطعیت در سیاست خارجی..... ۳۵
- ۸- ساده سازی در تصمیم گیری خارجی..... ۳۶
- ۹- متغیرهای مؤثر در سیاست خارجی..... ۳۷
- ۱۰- اشکال تصمیم در سیاست خارجی..... ۳۸
- ۱۱- تناقض در اهداف سیاست خارجی..... ۴۰

فصل سوم

سیاست خارجی مصر در خلیج فارس

- بخش اول : سیاست خارجی مصر..... ۴۱
- ۱- نقش محیط داخلی بر سیاست خارجی..... ۴۲

- ۱-۱- ژئوپولیتیک..... ۴۲
- ۱-۲- نقش رهبر در سیاست خارجی..... ۴۳
- ۱-۳- نقش مخالفان داخلی در روند سیاست گذاری خارجی..... ۴۵
- ۱-۴- ساختار اقتصادی: (نقش اقتصاد در سیاست خارجی)..... ۴۸
- ۲- اثر محیط خارجی بر سیاست خارجی مصر..... ۵۰**
- ۱-۲- سیاست خارجی مصر و کشورهای منطقه..... ۵۰
- ۲-۲- اسرائیل..... ۵۱
- ۳-۲- سودان..... ۵۳
- ۴-۲- لیبی..... ۵۴
- ۵- ۲- اتحادیه عرب..... ۵۴
- بخش دوم: اهمیت خلیج فارس در سیاست خارجی مصر..... ۵۴**
- ۱- اهمیت خلیج فارس..... ۵۷
- ۲- حضور مصر در خلیج فارس..... ۶۰
- ۱-۲- دوره اول: سال های ۱۸۴۰-۱۸۱۱..... ۶۱
- ۲-۲- دوره دوم: سال های ۱۹۶۶-۱۹۶۲..... ۶۲
- ۳-۲- دوره سوم: سال های ۱۹۸۰- تا کنون..... ۶۴
- ۳- مصر و تجاوز عراق به کویت..... ۶۶
- ۴- مصر و پیمان دمشق..... ۶۷

۵- نظام تک قطبی..... ۶۸

۶- نظم نوین جهانی..... ۶۹

۷- نقش مصر در بحران جزایر ایرانی تنب و ابو موسی..... ۷۰

۸- حادثه یازده سپتامبر..... ۷۲

فصل چهارم

منافع سیاسی مصر در خلیج فارس

۱- منافع سیاسی مصر در خلیج فارس..... ۷۵

۲- نقش ارتش در سیاست خارجی مصر..... ۷۹

۳- نقش جریان های اسلامی در سیاست خارجی مصر..... ۸۲

۴- مصروسازمان های منطقه ای..... ۸۶

۴-۱- مصر واتحادیه عرب..... ۸۶

۴-۲- مصرو شورای همکاری خلیج فارس..... ۸۷

۴-۳- پیمان ۲+۶..... ۸۹

۴-۴- تشکیل گروه دی-۸..... ۹۰

۴-۵- تشکیل گروه ۱۵..... ۹۱

۴-۶- تشکیل گروه ۱+۲+۶..... ۹۱

- ۵- مصر و بحران های منطقه..... ۹۱
- ۵-۱- جنگ ایران و عراق..... ۹۱
- ۵-۲- مصر و عملیات طوفان صحرا..... ۹۴
- ۶- روابط مصر و جمهوری اسلامی ایران..... ۹۵
- ۷- مصر و رهبری جهان عرب ۱۰۲
- ۸- اهمیت امنیت در منطقه خلیج فارس..... ۱۰۵
- ۹- منابع ناامنی در خلیج فارس..... ۱۰۶
- ۹-۱- منابع منطقه ای..... ۱۰۶
- ۹-۲- منابع فرا منطقه ای..... ۱۰۹
- ۱۰- ایالات متحده آمریکا و امنیت خلیج فارس..... ۱۱۱
- ۱۱- کشورهای عربی منطقه و امنیت خلیج فارس..... ۱۱۳
- ۱۲- چگونگی برقراری امنیت در خلیج فارس..... ۱۱۷

فصل پنجم

منافع اقتصادی مصر در خلیج فارس

- ۱- وضعیت اقتصادی مصر..... ۱۲۰
- ۲- تاثیر جهانی شدن در اقتصاد مصر..... ۱۲۰

- ۳- روابط اقتصادی مصر و عربستان سعودی..... ۱۲۲
- ۴- روابط اقتصادی مصر و امارات..... ۱۲۸
- ۵- سرمایه گذاری..... ۱۳۳
- ۶- روابط اقتصادی مصر و قطر..... ۱۳۵
- ۷- روابط اقتصادی مصر و کویت ۱۳۷
- ۸- روابط اقتصادی مصر و بحرین..... ۱۴۰
- ۹- روابط اقتصادی مصر و ایران..... ۱۵۱
- ۱۰- مهاجران و کارگران مصری..... ۱۵۵
- ۱۱- تاثیر تحولات مصر در اقتصاد خلیج فارس..... ۱۵۷

نتیجه گیری و منابع

- نتیجه گیری..... ۱۵۹
- منابع..... ۱۶۶

فهرست جداول

- ۱- جدول صادرات مصر به عربستان..... ۱۲۴
- ۲- جدول واردات مصر از عربستان..... ۱۲۶
- ۳- جدول صادرات مصر به امارات متحده عربی..... ۱۳۰
- ۴- جدول واردات مصر از امارات متحده عربی..... ۱۳۱
- ۵- جدول سرمایه گذاری های خارجی در مصر..... ۱۳۳
- ۶- جدول صادرات مصر به قطر..... ۱۳۶
- ۷- جدول صادرات مصر به بحرین..... ۱۴۳
- ۸- جدول واردات مصر از بحرین..... ۱۴۴
- ۹- جدول صادرات مصر به عمان..... ۱۴۵
- ۱۰- جدول واردات مصر از عمان..... ۱۴۶
- ۱۱- جدول صادرات مصر به عراق..... ۱۴۸
- ۱۲- جدول واردات مصر از عراق..... ۱۴۹
- ۱۳- جدول صادرات مصر به ایران..... ۱۵۲
- ۱۴- جدول واردات مصر از ایران..... ۱۵۳
- ۱۵- جدول مهاجرت از مصر به کشورهای عربی..... ۱۵۶

فصل اول

کلیات

۱- بیان مسئله:

مصر یکی از کشورهای بزرگ خاورمیانه، کشوری پرجمعیت و با تاریخ و تمدنی برجسته است که در مسائل حوزه خلیج فارس، خاور میانه، جهان عرب و قاره آفریقا نقش برجسته ای ایفا می کند. مصر با قرار گرفتن در تقاطع سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا و دسترسی به کانال سوئز، دریای مدیترانه، موقعیت ژئوپولیتیکی ممتازی دارد.

مصر، به دلیل این موقعیت نقطه آغازین روابط بین الملل محسوب می شود. این کشور همچنین دروازه ارتباط با آفریقا و حوزه مدیترانه به شمار می رود. مصر قلب جهان عرب است و یکی از مهمترین مراکز تصمیم گیری سیاسی در جهان عرب و منطقه به شمار می رود.

مصر، وارث فرهنگ سیاسی خاصی است که نتیجه حاکمیت چند هزار ساله فراعنه می باشد. فرهنگی که از آن به عنوان " فرعون گرایی سیاسی " یاد می شود و به نظریه‌ی متفکران، باعث شکل گیری نوع خاصی از "استبداد شرقی" (۱) در این کشور شده است. تداوم تسلط این فرهنگ خاص سیاسی را می توان با اندک تغییری در رژیم های حاکم بر مصر حتی در دوره معاصر و کنونی ملاحظه کرد.

رهبران مصر همواره امنیت منطقه خلیج فارس را بخشی از منافع حیاتی مصر قلمداد کرده‌اند و سعی کرده‌اند در مساله امنیت این منطقه نقشی تاثیرگذار داشته باشند. یکی از دلایل اصلی این مساله را می توان حضور بسیاری از شهروندان مصری در منطقه خلیج فارس به عنوان نیروی کار دانست آمار بین المللی، تعداد این نیروی کار را در کشورهای عربی حدود ۲ میلیون نفر ذکر کرده اند. نیروی کار شاغل در خارج از کشور مصر در سال ۲۰۰۸ حدود ۸۵۵۸ میلیون دلار وجوه ارسالی به مصر داشته که از این رقم حدود ۵۰ درصد توسط افراد شاغل در کشور های

(1) Oriental despotism

عربی حوزه خلیج فارس ارسال شده است. این رقم بخش تاثیر گذاری از اقتصاد مصر را شکل می دهد. در کنار این مساله اقتصاد مصر، وابستگی عمیقی به اقتصاد کشورهای عربی به ویژه دانست.

آمار بین المللی، تعداد این نیروی کار را در کشورهای عربی حدود ۲ میلیون نفر ذکر کرده اند. نیروی کار شاغل در خارج از کشور مصر در سال ۲۰۰۸ حدود ۸۵۵۸ میلیون دلار وجوه ارسالی به مصر داشته اند که از این رقم حدود ۵۰ درصد توسط افراد شاغل در کشورهای عربی حوزه خلیج فارس ارسال شده است. این رقم بخش تاثیر گذاری از اقتصاد مصر را شکل می دهد. در کنار این مساله اقتصاد مصر، وابستگی عمیقی به اقتصاد کشورهای عربی به ویژه قطر، امارات، کویت و عربستان پیدا کرده است و این کشور مبادلات بازرگانی بسیار بالایی با این کشورها دارد. در کنار این مساله سرمایه گذاران این کشورها سرمایه های کلانی را در بخش های مختلف این کشور به ویژه بخش توریسم این کشور انجام داده اند. این مساله موجب شده است هر اتفاقی که در حوزه خلیج فارس روی می دهد و موجب به خطر افتادن امنیت خلیج فارس می شود در اقتصاد مصر تاثیر مستقیمی بگذارد که مصر نسبت به آن حساس است. در کنار عوامل اقتصادی ذکر شده می توان مساله رونق و اهمیت کانال سوئز را وابسته به امنیت خلیج فارس دانست. روزانه حدود ۱۷ تا ۲۵ درصد انرژی جهان از خلیج فارس و تنگه هرمز می گذرد و سپس از طریق کانال سوئز به اروپا می رود با بروز هر خللی در زمینه انتقال انرژی، مصر زیان بسیاری از طریق محرومیت از حق گذر کشتی ها و کاهش اهمیت سیاسی کانال سوئز می بیند. موقعیت جغرافیایی و سوق الجیشی و وجود کانال سوئز در مصر باعث شده که این کشور در جغرافیای سیاسی منطقه نقش حساس و متمازی را ایفا کند. همجواری با فلسطین اشغالی و کشورهای لیبی و سودان باعث شده که در طی تاریخ، دست کم در دوره معاصر، از شرایط داخلی این کشورها به شدت تاثیر پذیرد.

در دوران ناصر سیاست این کشور، تمرکز بر خاورمیانه و جهان عرب بوده و بر پان عربیسم تاکید می شده است، ناصر به عنوان اولین رئیس جمهور مصری به دنبال تحقق ایده رهبری جهان عرب بوده است. در دوران انور سادات شاهد گرایش به غرب (اروپا و آمریکا) بوده ایم و دخالت کشور مصر در خلیج فارس به پایین ترین درجه اهمیت رسیده بود. در دوران حسنی مبارک نیز شاهد ادامه روند صلح با اسرائیل، ادامه روابط با آمریکا و

الویت یافتن دوباره خلیج فارس، در سیاست خارجی مصر بوده ایم همچنین دخالت گسترده مصر، در جنگ تحمیلی عراق بر علیه ایران ، همراهی با آمریکا در عملیات طوفان صحرا و جنگ میان عراق و کویت را شاهد بوده ایم، به پشتوانه اقدامات تحریک آمیز مصر در سال ۱۹۹۲ مسئله جزایر ایرانی تنب و ابوموسی مطرح گردید که اختلافات ایران و امارات متحده عربی را به دنبال داشت ، نقش مصر در این میان بسیار پررنگ بود و به عنوان هماهنگ کننده اقدامات کشورهای عربی فعالیت می کرد ، مصر حتی پیشنهاد حمله نظامی به ایران را مطرح کرده بود. در سال ۲۰۰۰ مصر در خصوص مسئله فلسطین اقدامات دیپلماتیک را سرلوحه کار خود قرار داده و پیشنهاد کرده بود که از سر گیری روابط کشور های منطقه با اسرائیل منوط به حل مسئله فلسطین باشد . لازم به ذکر است مصر همیشه به تحولات سیاسی و اقتصادی که در این منطقه رخ می داده واکنش نشان می داده و موضع گیری های خاص خود را داشته است نکته ای که نباید فراموش کرد ، هم رنگی و هم عهدی مصر با نظام بین الملل و پیروی از سیاست های کشورهای غربی است. مسئله اصلی زمانی پر رنگ می شود که با توجه به موقعیت کشور مصر در شمال آفریقا و دسترسی به دریای مدیترانه و دریای سرخ و همچنین ارتباط با کشورهای اروپایی ، چه منافعی را دنبال می کند که تلاش می نماید در مناسبات خاورمیانه و به خصوص خلیج فارس حضور پر رنگی داشته باشد ، این مسئله جایی اهمیت می یابد که حضور مصر در خلیج فارس به دخالت در مسائل این منطقه انجامیده و گاهی ، دخالت مصر در مسائل داخلی کشورهای منطقه را به دنبال داشته است ، اهمیت حضور در این منطقه برای مصر به حدی بوده است که در قبال مسائل منطقه واکنش نشان می داده و موضع گیری های خاص خود را پیگیری می نموده است. لذا پرداختن به این موضوع به عنوان یک پروژه علمی مستقل دارای اهمیت می باشد.

۲-۲- سوال تحقیق:

سیاست خارجی مصر بر اساس چه عواملی در خلیج فارس شکل گرفته است؟

۲-۳ - فرضیه اصلی :

سیاست خارجی مصر بر اساس منافع و علایق سیاسی و اقتصادی این کشور در خلیج فارس شکل گرفته است.

۲-۴ - اهداف تحقیق:

- ۱- شناخت اهمیت و جایگاه خلیج فارس در سیاست خارجی مصر به عنوان یک کشور حائز اهمیت در جهان عرب
- ۲- شناخت منافع و سیاست خارجی کشور مصر در خصوص کشورهای منطقه خلیج فارس
- ۳- درک اولویت های رفتاری مصر در حوزه سیاست خارجی و چگونگی برقراری و تداوم روابط سیاسی توسط کشورهای منطقه.

۲-۵ - سوابق تحقیق: در خصوص موضوع تحقیق تا کنون تحقیق مستقلی انجام نگرفته است ولی با مطالعه کتب، مقالات دکتر اصغر جعفری ولدانی و مراجعه به کتب و مقالات اینترنتی سعی شده تحقیق جامعی ارائه گردد. تعدادی از کتب و مقالات استفاده شده در این تحقیق عبارتند:

۱. کتاب " ایران و مصر چالش ها و فرصت ها " که در این کتاب درباره روابط ایران و مصر، تحولات منطقه و تاثیر تحولات منطقه بر مناسبات ایران و مصر و کشورهای منطقه توضیح داده شده است. که برخی از وقایع منطقه ای فرصت هایی را برای نزدیک تر شدن روابط ایران و مصر و کشورهای منطقه به وجود آورده، در حالیکه بعضی دیگر منجر به ایجاد چالش بین مصر و ایران و گاهی کشورهای منطقه شده است. همچنین در این کتاب اختلافات سیاسی - ایدئولوژیکی که مانع برقراری روابط سیاسی بین دو کشور شده را مورد بررسی قرار است. و همچنین راهکارهای توسعه اقتصادی، فرهنگی و فرصت هایی که دو کشور در چار چوب آن می توانند مناسبات بین خود را توسعه دهند

توضیح داده شده است. این کتاب به مسایل ایران و مصر اهمیت زیادی داده و در این خصوص به نشر مطالب پرداخته است ولی در خصوص مبحث خلیج فارس به صورت گسترده اشاره ای نداشته است.

۲. مقاله " مصر و خلیج فارس: از دیرباز تا کنون " که در این مقاله توضیح داده شده، که به رغم فاصله زیاد این کشور با خلیج فارس مصر سعی کرده در خلیج فارس حضور فعالانه ای داشته باشد. در این مقاله با توجه به میانی سیاست خارجی مصر در قبال منطقه خلیج فارس و پیشینه حضور آن، اقدامات مصر در این زمینه را مورد باز بینی قرار داده، و فعالیت های این کشور را در سه دوره نیمه نخست قرن ۱۹، دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۸۰ تا کنون را بررسی کرده. در این مقاله توضیح داده شده که مصر پس از انقلاب اسلامی ایران، رفتار خصوصاً آمیزی با ایران داشته و مصر سعی کرده در ترتیبات امنیتی خلیج فارس جای ایران را بگیرد. همچنین این کشور باعث ایجاد تنش بین ایران و کشورهای عربی منطقه شده است. اما اتفاقات چند سال گذشته، باعث شده که نقش سیاسی مصر کاهش یابد و مصری ها برای تامین منافع اقتصادی کشورشان روابط دوستانه با تمامی کشورهای منطقه برقرار کنند.

۳. کتاب " روابط خارجی ایران (بعد از انقلاب اسلامی) " که این کتاب در مورد روابط خارجی ایران با کشورهای منطقه می باشد. این کتاب فرصت ها و چالش هایی که ایران در منطقه با آن روبروست، را بررسی می کند، و هم چنین به بررسی روابط ایران و عراق از پایان جنگ تا سقوط صدام حسین، می پردازد. این کتاب با توجه به فقدان روابط سیاسی بین ایران و مصر و جایگاه ژئوپولیتیکی این کشور در منطقه راهکارهایی برای گسترش همکاری های منطقه ای بین دو کشور ارائه می دهد.

۴. کتاب، اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، دکتر سید عبدالعلی قوام، که در این کتاب عنوان شده دولتها در عرصه سیاست بین المللی تحت تاثیر مختصات ساختارهای خویش و نیز کیفیت ساختار بین المللی از الگوهای رفتاری خاصی پیروی می کنند. و شرایط دگرگون کننده محیط داخلی و بین المللی سبب می شود تا ضمن به هم ریختن رابطه تعاملی میان ساختارهای گوناگون و محیط داخلی و بین المللی، تفاسیر و تعاریف جدیدی از هدفها، امنیت، مشروعیت و منافع ملی ارائه شود. تحت این شرایط مفاهیم و مصادیق روابط بین الملل دستخوش تغییر می شوند. در این کتاب بیان شده که برخورداری از امکانات بالای توسعه اقتصادی و ساختارهای کارآمد و پاسخگوی حکومتی، سبب می گردد تا دولتها در تعاملات با یکدیگر از خود تساهل بیشتری نشان دهند. در حقیقت هر چه از

قرون پیش به جلو حرکت می کنیم، از روابط رسمی و خشک دولتها دور و به گسترش روابط میان ملتها نزدیک تر می شویم. و این تحول را مدیون دگرگونی های شگرفی که در عرصه های تکنولوژی، اقتصاد و ارتباطات رخ داده اند، می دانیم از طرفی می باید تحول مزبور را ناشی از تغییرات بنیادی و انقلابی حکومتی تصور کرد، زیرا در سایه این تحولات، حکومتها مردمی تر شده، و ملتها توانسته اند، خواسته های خویش را به گوش سیاست گذاران برسانند. هم چنین تحت تاثیر روند جهانی شدن با خیل عظیمی از دولت های ناراضی و گروه اندکی از دولت های راضی مواجه می شویم.

۵۰ کتاب روابط بین الملل، نظریه و رویکرد ها، نوشته دکتر سید عبدالعلی قوام، در گفتار سوم این کتاب عنوان شده که دولت بازیگر اصلی در عرصه سیاست بین الملل می باشد. و دولت حقوق و وظایفی دارد. ویژگی هایی برای دولت ها در نظر گرفته می شود عبارتند از: جمعیت دایمی، قلمرو تعریف شده، حکومتی که قادر به حفظ و کنترل موثر و توانایی برای برقراری روابط با سایرین باشد و نیز با برخورداری از حاکمیت ضمن مصون داشتن قلمرو از تعرضات داخلی و خارجی، از سوی سایر دولتها برای ورود به جامعه بین المللی به رسمیت شناخته شود گرچه دولت باید مجهز به ابزار کنترل باشد، لکن در شرایطی که به طور موقت و به عللی نظیر بروز جنگ، انقلاب و مناقشه های داخلی از دسترسی به ابزارهای مزبور محروم گردد، موجودیت آن ممکن است حفظ شود. آنچه مسلم است حاکمیت دولتها مطلق نیست و میزان و درجه آن در میان دولتهای گوناگون متفاوت است.

۶۰ بررسی مقالات موجود در رابطه با مصروسیاست های اتخاذ شده از طرف رهبران این کشور در گذشته و حال، و همچنین بررسی و ارزیابی عملکرد سیاست خارجی مصر در زمان ریاست جمهوری حسنی مبارک، که این مقالات عبارتند از:

- موقعیت استراتژیک مصر و نقش آن در رهبری جهان عرب نوشته رضا هلال، این کتاب با تاکید بر اهمیت استراتژیک مصر آغاز می شود و می افزاید در تاریخ معاصر، مصر این موقعیت استراتژیکی را به دست آورده و از سال ۱۹۴۵ نیز بر اهمیت این کشور بنا بر دلایلی همچون همسایگی اش با اسرائیل، وجود مرکز ثقل سیاسی جهان عرب در این کشور، داشتن یکی از نیرومندترین نیروهای نظامی خاورمیانه و رهبری جهان عرب افزوده شده است، بنا بر همین دلایل این کشور در دوران جنگ سرد مورد توجه آمریکا و شوروی قرار گرفت. و در سال های اخیر بر اهمیت

این کشور به شکلی متفاوت افزوده گردید. در این راستا مصر اولین کشور عربی است که با اسرائیل صلح کرد و به عنوان میانجی بین آمریکا و اسرائیل از یک سو و بین کشورهای عربی از جمله فلسطین از سوی دیگر، عمل کرده است .

- مردم سالاری در مصر ، چالشها ، موانع و محدودیت ها نوشته کریم رضا دوست ، که این مقاله چالش ها و موانع توسعه مردم سالاری (دموکراسی) در کشور مصر را از دیدگاه جامعه شناسی سیاسی بررسی می کند. در این مقاله بیان شده است که تاریخ سیاسی ، موقعیت جغرافیایی و ویژگی های جمعیت شناختی ، فرهنگ سیاسی و ساختار های اقتصادی و سیاسی این کشور به گونه ای در تهدید استقرار دموکراسی نقش مهم و برجسته ای ایفا کرده اند.

- جریان اخوان المسلمین در خاورمیانه نوشته محمد ذوالفقاری ، نگارنده در این مقاله بر آن است تا با معرفی اخوان المسلمین که یکی از با نفوذ ترین جنبش های اسلامی معاصر است که با وجود سرکوب دولتی و تضادهای داخلی بقای خود را حفظ کرده است. تاریخ پرفراز و نشیب این جنبش نشان دهنده آن است که اخوان المسلمین و اندیشه هایش ظرفیت بالایی برای ماندگاری و تاثیرگذاری در منطقه دارد.

- مقاله ژئوپولیتیک خلیج فارس : ایران و آمریکا نوشته مهدی ذوالفقاری ، نویسنده در این مقاله به موقعیت حساس و استراتژیک ایران و وجود بحران ها و عدم ثبات سیاسی در کشورهای مجاور و وجود چالش های سیاسی با همسایگان که باعث به وجود آمدن تهدید هایی برای امنیت منطقه شده است می پردازد. واز آمریکا به عنوان بزرگترین تهدید فرا منطقه ای یاد می کند. تلاش نویسنده بر این است که توضیح دهد آمریکا با تداوم حضور خود در منطقه و ایجاد روابط با دول این منطقه در صدد ایجاد فضایی رعب انگیز و تنش زا در ارتباط ایران ، با این کشورهاست. مخالفت ایران با طرح خاورمیانه بزرگ ، به رسمیت نشناختن اسرائیل ، تاکید و پی گیری عزت مدارانه پرونده هسته ای و... منجر به احساس خطر از این ناحیه برای آمریکا و متحدانش شده است . این دلایل باعث مقابله شدید آمریکا با ایران در فضای بین المللی شده. آمریکا برای محدود ساختن و منزوی کردن و حذف ایران از معادلات منطقه از تمامی ابزار دیپلماسی و حتی نظامی در مقیاس گسترده استفاده می کند.

- موانع ساختاری برتری منطقه ای جمهوری اسلامی ، نوشته دکتر سید جلال دهقانی فیروزآبادی ، در این مقاله نویسنده سعی دارد با توجه به یکی از اهداف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران که آن دستیابی کشور به

جایگاه اول و برتر منطقه ای است، محظورات و محدودیتها و عوامل باز دارنده داخلی و خارجی در راه رسیدن به این اهداف را بررسی نماید.

- حضور نظامی آمریکا در خلیج فارس و تاثیر آن بر کشورهای عربی منطقه، نوشته دکتر فرهاد درویشی، نویسنده به بیان تاثیرات تداوم حضور آمریکا در خلیج فارس بعد از جنگ دوم خلیج فارس و بحران ۱۹۹۰ که باعث تقویت موقعیت نظامی آمریکا شده، می پردازد و مطرح می کند که اقدامات آمریکا در خلیج فارس مبتنی بر یک رشته علایق و اهداف ویژه که از جمله مهم ترین آن ها، می توان به نفت، حفظ ثبات منطقه ای، جلوگیری از گسترش سلاح های کشتار جمعی و مبارزه با تروریسم است اشاره کرد. کشورهای عربی به دلیل دارا بودن منابع عظیم نفتی، جایگاه ویژه ای در سیاست آمریکا دارند. نمود های این اهمیت را می توان در موافقت نامه های همکاری های دو جانبه دفاعی، پایگاههای نظامی و قرار داد های امنیتی آمریکا با این کشورها مشاهده کرد.

- مروری بر سیاست خارجی مصر طی نیم قرن اخیر نوشته اکرم قدیمی، که در این مقاله نقش محیط داخلی و اثر محیط خارجی را در سیاست خارجی مصر بررسی کرده است. نویسنده در این مقاله سیاست های حسنی مبارک را مورد نقد و بررسی قرار داده است.

- سیاست و نقش مصر در آفریقا نوشته منیرالدین زارع موسی، نویسنده در این مقاله بیان کرده، گرچه مصر هویت عربی دارد ولی این کشور در قاره آفریقا واقع شده است و هویت آفریقایی در تاریخ و جغرافیای این کشور در ابعاد مختلف ریشه دوانیده است و با عنصر و هویت عربی آفریقایی ترکیب و تلفیق شده است. مقاله ایشان به دنبال تبیین سیاست های مصر و اصول و مبانی سیاست خارجی، چالش ها و اولویت های مصر در این قاره می باشد.

در رساله حاضر سعی گشته با الهام گرفتن از کتابها و مقالات موجود و سعی در برقراری ارتباط منطقی، در قالب یک چارچوب جدید، متن متفاوت و متمایزی ارائه شود. از این رو مهم ترین ویژگی این تحقیق جامع نگری آن است. به گونه ای که در توصیف و تحلیل جایگاه خلیج فارس در سیاست خارجی مصر به نقش محیط داخلی، اثر محیط خارجی، نقش رهبران مصر، نقش کشورهای عربی، اهمیت خلیج فارس، نقش و منافع ایالات متحده آمریکا در منطقه خلیج فارس و سیاست های اعمال شده این کشور، اهمیت و جایگاه جمهوری اسلامی و... دقت شده است. امیدواریم توانسته باشیم قدمی مثبت جهت ایجاد اثر علمی جدید برداشته باشیم. لازم به ذکر است مطالب علمی در خصوص

امنیت خلیج فارس و همچنین سیاست خارجی قدرت های بزرگ در منطقه و آمار های منتشر شده در خصوص روابط اقتصادی ، تجاری و سرمایه گذاری کشور های منطقه خلیج فارس در مصر ، کمک شایسته ای در پربارتر نمودن این تحقیق کرده. لازم به ذکر است که منابع مذکور به روش شیکاگو نگاشته شده است.

۲-۶- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح:

الف- منافع اقتصادی :

کشور مصر در دوران حسنی مبارک به دنبال نقش آفرینی در جنگ ایران و عراق ، جنگ عراق و کویت و مسئله مطرح شده در خصوص جزایر ایرانی در سال ۱۹۹۲ و همچنین حضور در پیمان های منطقه ای با فروش ادوات نظامی و ارسال رزمنده های جنگی و متخصصان نظامی به منطقه خلیج فارس درآمد قابل توجهی را کسب نموده است. لازم به ذکر است کشور مصر با اعزام نیرو های تحصیل کرده از قبیل پزشک ، معلم و ... و همچنین صادرات محصولات کشاورزی به این منطقه درآمد اقتصادی مناسبی را کسب می کند. همکاری های مشترک اقتصادی با کشورهای منطقه خلیج فارس ، قطر ، عربستان ، کویت ، امارات متحده عربی و همچنین سرمایه گذاری کشور های منطقه در مصر نقش به سزایی در اقتصاد مصر دارد.

ب- منافع سیاسی:

با توجه به اهمیت منطقه خلیج فارس برای کشور مصر ، متعاقباً آن کشور نیز به دنبال حضور در مناسبات سیاسی منطقه ای می باشد ، برای مثال می توان به حضور پر رنگ مصر در پیمان دمشق به عنوان نیرو های حافظ صلح در منطقه عربستان ، طرح ادعای امارات در خصوص جزایر ایرانی و نقش آفرینی کشور مصر در میان کشورهای عربی اشاره کرد. هم چنین در سال ۲۰۰۰ در خصوص مسئله فلسطین، مصر در میان کشورهای حوزه خلیج فارس به دنبال ایفای نقش یک کشور دیپلماتیک در منطقه بوده است و برقراری روابط با اسرائیل را به حل شدن مسئله فلسطین منوط کرده بود. به طور کلی در سیاست خارجی دوران حسنی مبارک تلاش وی برای هم رنگ ساختن کشورهای منطقه با سیاست خارجی کشور مصر و رهبری جهان عرب مشهود است.